

Hrvatska i suvremeni svijet

U službi etike u diplomaciji

Emilio Marin*

Hrvatska je već nekoliko mjeseci članicom one asocijacije, europske, kojoj su njezin teritorij ili njegovi dijelovi, kao i njezino pučanstvo, pripadali na ovaj ili onaj način od Rimskog Carstva, preko Mletačke Republike i Habsburške Monarhije, sve do Prvog svjetskog rata. Samo u razdoblju od oko jednog stoljeća, nakon stvaranje Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca i susljedno Jugoslavije, udaljili smo se od zapadnoeuropske baštine, kojoj se sad – doduše znatno promijenjenoj – vraćamo.

U svijetu je, nakon događaja koje simbolizira pad Berlinskog zida, prevladana podjela i napetost između Istoka i Zapada. Tako je i u suvremenoj Hrvatskoj. U svijetu je, međutim, i te kako prisutan zaoštren odnos i problem Sjevera i Juga. To, prevedeno, često znači, problematičan odnos između bogatih i siromašnih. Traži se mudrost kako razriješiti taj odnos, kako na globalnom planu tako i na nacionalnom. Hrvatska, dakle, nema potrebe, ni u doslovnom ni u prenesenom smislu, baviti se odnosom Istok-Zapad, već prvenstveno onim Sjever-Jug. U tome će naći zajedničku temu, primjerice, s dvije velike zapadnoeuropske zemlje: s Italijom i Francuskom, jer je u njima i te kako prisutna ta oprečnost Sjever-Jug, koja se materijalizira kao odnos europski kontinent – Mediteran. Upravo naglašavajući taj odnos, pozicionirat će se Hrvatska na europski Zapad! I s te će pozicije moći djelovati i u jugoistočnoj Europi.

I odnos Republike Hrvatske prema Bosni i Hercegovini trebao bi, po mom mišljenju, biti prvenstveno preslik odnosa Sjever-Jug. I odnos unutar Bosne i Hercegovine, čini mi se da bi bilo prikladno postaviti u os Sjever-Jug. Spojiti sjeverne i južne krajeve, kontinentalnu i mediteransku Bosnu i Hercegovinu. Učili smo još u školskom zemljopisu da Mediteran seže Neretvom do Mostara. A kao povjesničar, dometnuo bih da su, zahvaljujući Bosni i Hercegovini, Hrvati ostvarili i kontakt s četvrtim imperijem koji ih je u svakom pogledu obilježio, uz ona tri već spomenuta, s Otomanskim carstvom. Možda bi nagla-

* Prof. dr. sc. Emilio Marin, redoviti inozemni član Francuske akademije znanosti i umjetnosti, Razred za humanističke znanosti (membre associé étranger, Institut de France, Académie des Inscriptions et Belles-Lettres); prorektor za međunarodnu suradnju Hrvatskog katoličkog sveučilišta, Zagreb; veleposlanik Republike Hrvatske pri Svetoj Stolici 2004.-2011.

sak na Sjever-Jug, što se u slučaju Bosne i Hercegovine, srećom, ne prevodi na odnos bogati-siromašni, bio dragocjen pokazatelj na putu prema izgubljenoj ili zagubljenoj europskoj kući.

Na ishodištu i izvorištu Europske unije nije bio kapital već volja nekoliko prosvijećenih i umnih pojedinaca, vjerojatno ne usput, i katolika. Obuhvatila je kontinent i Sredozemlje. Ne slučajno, temeljni dokument bio je potpisan u Rimu, glavnom gradu nekadašnjeg sredozemno-europskog carstva. Oni koji se osjećaju baštinici judeo-kršćanske civilizacije rekli bi: *Na početku bijaše Logos*. Dakle, temeljno je pitanje i danas u mogućnosti nadvladavanja krize Sjever-Jug, da Logos nadvlada nad kapitalom. Papa Franjo, drukčije nego što je činio papa Benedikt XVI., u osnovi naglašava potpuno to isto. Uostalom, ako to i nije bila uvijek praksa, ali jest bilo učenje Katoličke crkve. Može se nadati da će i Europa i Hrvatska i Bosna i Hercegovina ponovno imati vrsne ljude koji će slijediti onu staru maksimu, tako lijepo istaknutu kod starih Dubrovčana, o prednosti javnih nad privatnim poslovima za one koji bi se trebali baviti općim dobrom: *Obliti privatorum, publica curate!*

Ono što u ovom razmatranju želimo obuhvatiti sintagmom Sjever-Jug i inzistiranjem na osloncu na Mediteran, u hrvatskom slučaju to znači na Jadran, na drugi način ističu i mnogi kojima je na srcu stvaran napredak Starog i Novog svijeta, stare Europe i globalnog svijeta. Uočava to i jedan od najvećih suvremenih filozofa Jürgen Habermas (*Avvenire*, 12. lipnja 2013.): »Europska tehnokracija se sprema nametnuti brutalnu konsolidaciju nacionalnih bilanca.« Naglašava da je »neoliberalna politika izazvala krizu, ali da se bezobzirno nastavlja u svojim temeljnim opredjeljenjima«, te da postaje »sve važnija konstruktivna perspektiva za budućnost Europe te nužnost da vlade stave po strani strah koji imaju pred vlastitim narodima da im kažu istinu«.

Trebamo biti zadovoljni poradi hrvatskog povratka u europsku kuću, koju je najveća većina onih koji su na referendumu o nezavisnosti Hrvatske zapravo imala na umu ili pri srcu. Moramo zauzeti mjesto koje nam pripada! Započeli smo zajedno s Turskom, iste noći, ujesen 2005., kada su pregovori bili otvoreni. Sjećam se dobro te noći i diplomatske bojazni da ne ostanemo i nadalje u paru, da ne ostanemo vezani, uvjetovani... Ipak, mi smo pregovore završili i moramo biti ponosni na to. A Europska unija, uvjereni smo, morala bi biti sretna da je dobila novu članicu, toliko lijepu i toliko bogatu, često na to zaboravljamo. Hrvatska je *Kairos* Europske unije, uvjeren sam da će ovo razumjeti i oni koji ne znaju za starogrčko mitološko biće tog imena, ako im kažemo da znači božanstvo sretnog trenutka. U tu ljepotu pripada i naš Sjever s našom Panonijom i naš Jug s našim Jadranom. U to bogatstvo moramo ubrojiti i naš vjerski poklad! Ako to ne napravimo, onda smo okrnjeni. Drugo je pitanje hoćemo li i možemo li tu ubrojiti i našu vjeru? Onu koju smo baštinili, od starokršćanskih vremena, preko stoljeća sedmog... Sa svim dilemama suvremenog čovjeka i suvremenog svijeta.

U tom kontekstu, evo i nekoliko dodatnih riječi o službi etike u diplomaciji, u kojoj sam proveo šest i pol godina. Diplomacije je, naime, važna djelatnost zahvaljujući kojoj države i narodi ostvaruju svoje interese.

Razdijelio bih to pitanje na dva dijela. Na prvoj strani tog, nazovimo ga tako, diptiha, jest etika pri izboru za diplomaciju, na drugoj jest etičnost u samoj diplomaciji.

Prvo, etički je djelovati na polju gdje si kompetentan, dakle, etički je ne zalutati u neku službu. Neki su od naših sunarodnjaka doista zalutali u diplomaciju. Ne bih govorio o onim klasičnim slučajevima, koji su poznati i u svijetu, kad se nekoga iz političkih razloga željelo udaljiti iz zemlje, pa bi ga se za nagradu ili kaznu poslalo u svijet. Razmislimo, međutim, malo o tome koliko je netko od nas doista sposoban za diplomaciju. Postoje, naravno, oni koji su za nju školovani. Hrvatska ih nije imala puno, pa je morala posegnuti i za onima koji nisu bili školovani diplomati. Međutim, često se kod nas, u medijima, to prikazuje kao neka anomalija. To je netočno, budući da i u drugim, velikim i starim zemljama postoje slične prakse. U nekim zemljama, diplomacija se oslanja isključivo na profesionalce, u nekima i na one koji dolaze izvan tog profesionalnog kruga, i to po raznim kriterijima. Bitno je pitanje, i tu bih kazao da smo u području etičnosti pri izboru, kako onoga koji bira tako i onoga kojega se bira, je li neka osoba doista dobar izbor za neku konkretnu destinaciju. Nije isto, ni za profesionalca ni za onoga koji to nije, biti na ovom ili onom zemljopisnom mjestu. Trebaju sposobnosti i specifična znanja koji nekoga kvalificiraju. Ukoliko taj kriterij nije zadovoljen, onda je etično ne pozivati ili ne odazvati se pozivu, budući da je prikladnije – i za opće dobro nesumnjivo svrsishodnije – da netko radi na mjestu gdje je njegova sposobnost u prilici najbolje se izraziti. Veleposlanik kvalitetna profila na pravom mjestu, pa i male zemlje, bit će jednako ugledan kao ambasador velike zemlje.

Drugo je pitanje etičnosti u samom obavljanju diplomatske službe. Stara je izreka da je ambasador kralj bez krune. Danas je to podosta drukčije, prvo što još ima malo kruna, drugo, poglavito u zemljama članicama EU, veleposlanici zemalja članica EU imaju mnogo manju važnost nego što je to bilo ranije. Međutim, i kakav-takav kralj bez krune treba polaziti od osnovnih etičkih postulata, onih koji su toliko opći da bi ih bilo banalno iznositi. Uvriježio se međutim način ponašanja koji to ponekad ne smatra nužnim. Kod nas je previše primjera, posvuda, takvih slučajeva kad šef smatra da time što je on šef može na svom feudu *izvolijevati* što hoće. Vlast, međutim, mora imati utemeljenje prvenstveno na pravu, koje je naime mjerljivo i realno, ostvarljivo, manje na pravdi, koja se tako često reklamira, budući da je ona teško dostižna.

Na nekom, uvjetno rečeno, višem političkom ili pak diplomatskom planu, došlo je do stanja u kojem se smatra da je ono što pokriva novoskovani pojam »politički korektno« važnije od onoga što je etički korektno. Diplomacija u svojoj biti ne bi smjela biti politička, odnosno diplomat ne bi smio biti političar.

Ako je to i bio, onda bi taj svoj dio trebao *zamrznuti*, upravo kako se to očekuje od predsjednika republike. Naime, kad već nema krune, ambasador predstavlja predsjednika republike i hrvatski narod, tako piše u tekstu vjerodajnica. Ako se vratimo na diskurs o »politički korektnom«, onda to podrazumijeva da se danas može smatrati da nešto nije u redu, ali se to ne smije kazati. Nije »politički korektno« nešto kazati. Da spomenem jedan poznat primjer, a ipak daleko od nas, Benedikt XVI. je platio visoku cijenu za svoj akademski govor u Regensburgu, premda u njemu sa znanstvene strane ništa nije bilo pogrešno, ali je proizašlo da nije bilo »politički korektno«. Držim da postoje mnoge hipokrizije u svijetu diplomacije te da bi odustajanje od njih te povratak zdravorazumskoj etici bilo korisno. Svjestan sam da je ovo prilično utopijski, ali mi se čini i da se utopije ostvaruju ukoliko smo spremni na male korake.

U skiciranom kontekstu, čini mi se da bi sve više trebao doći do izražaja nov koncept diplomacije, poglavito na nekim specifičnim destinacijama. Stoga mi dopustite da se, u zaključku, poslužim dijelom govora koji je akademik Ivan Supić bio održao u Hrvatskom diplomatskom klubu, u Zagrebu, 26. lipnja 2013. u prigodi proslave ulaska Hrvatske u EU:

»Francuski akademik i bivši ministar Xavier Darcos je, upozoravajući na važnost tzv. *soft diplomacy*, razradio i učinio dominantnom upravo temu o kulturi i diplomaciji. Diplomacija će, smatra on, biti sutra sve manje samo stvar realpolitike, interesâ i poslova, a kultura tek neki ukrasni, sporedan, nebitan element vanjske politike. Uostalom, diplomacija je dio kulture, povijesno je čak nastala iz kulture, one se međusobno prožimaju i podupiru. Kao što ističe Darcos, ne može biti duha diplomacije bez diplomacije duha. A to nije tek utopijsko teoretiziranje i idealiziranje, nego u tome stoje humanistička vokacija i kulturna misija diplomacije.«